Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 8. 2011, sp. zn. 22 Cdo 3110/2010, ECLI:CZ:NS:2011:22.CDO.3110.2010.1

Číslo: 35/2012

Právní věta:

Podmínkou vypořádání věcí v řízení o vypořádání společného jmění manželů je to, že v době rozhodnutí soudu existují a že v době zániku společného jmění tvořily jeho součást. Jen jestliže jeden z bývalých manželů nakládal s věcí v rozporu se zákonem, nelze k jeho protiprávnímu úkonu (je-li absolutně neplatný nebo byla-li řádně vznesena námitka relativní neplatnosti) přihlížet a věc je třeba zahrnout do vypořádání a zpravidla mu ji přikázat. Jestliže však věc ke dni vypořádání neexistuje a jeden z účastníků zavinil, byť i z nedbalosti, její zánik, nelze ji již do vypořádání zahrnout, je však třeba přihlédnout k této skutečnosti při stanovení výše podílu, neboť jde o pochybení při hospodaření se společným majetkem, snižující zásluhy na jeho udržení (§ 149 odst. 3 obč. zák.).

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 22.08.2011

Spisová značka: 22 Cdo 3110/2010

Číslo rozhodnutí: 35

Číslo sešitu: 3

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Bezdůvodné obohacení, Promlčení, Společné jmění manželů

Předpisy: § 112 obč. zák.
§ 149 obč. zák.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

K r a j s k ý s o u d v Ostravě rozsudkem ze dne 11. 11. 2009 změnil rozsudek O k r e s n í h o s o u d u Ostravě ze dne 30. 3. 2009 mimo jiné tak, že ze zaniklého společného jmění účastníků přikázal do výlučného vlastnictví žalobkyně automobil Fiat Uno 1.4 SPZ OVU 25-24, a uložil žalovanému povinnost zaplatit žalobkyni na vyrovnání jejího podílu na vypořádání společného jmění manželů částku 256 368 Kč do tří dnů od právní moci tohoto rozsudku. Vypořádal i další položky včetně společného bytu ve vlastnictví účastníků v budově č. p. 2862 v O., ul. K. Konstatoval, že ač šlo formálně o změnu, „s výjimkou automobilu Fiat Uno … pak rozdělení jednotlivých věcí i finančních částek v podstatě kopíruje rozsudek okresního soudu“. Jen ohledně položky pod bodem 11, kterou účastníci vyloučili z vypořádání, odvolací soud řízení zastavil (soud prvního stupně návrh v této části zamítl). Současně rozhodl o vzájemném návrhu žalovaného na vydání bezdůvodného obohacení, spočívajícího v tom, že žalobkyni vyplatil žalovaný peněžní částky z titulu výživného manželky na

základě soudního rozhodnutí, které bylo později zrušeno, a to tak, že potvrdil rozsudek soudu prvního stupně „v další napadené části, tj. v odstavci VIII výroku, pokud jím byla zamítnuta žaloba do částky 176 976 Kč s úrokem s prodlení“.

Soudy obou stupňů vyšly ze zjištění, že manželství účastníků bylo k 14. 1. 2004 rozvedeno; na vypořádání společného majetku se účastníci nedohodli. Odvolací soud v podstatě shledal správným vypořádání společného jmění manželů („SJM“), jak jej provedl soud prvního stupně, a převzal i jeho skutková zjištění. Odvolací soud nesouhlasil se soudem prvního stupně, který do vypořádání nezařadil osobní automobil Fiat Uno s odůvodněním, že ke dni vypořádání již neexistoval; podle odvolacího soudu je však podstatné, že existoval ke dni zániku SJM. Automobil v době po rozvodu užívala žalobkyně a je tedy na místě jej do vypořádání zahrnout a přikázat jej do jejího výlučného vlastnictví. Na tomto závěru nemůže nic změnit to, že žalobkyně posléze auto přestala užívat a nechala je stát na parkovišti, odkud „zmizelo.“

Celková hodnota vypořádávaného majetku činila 705 277 Kč. Odvolací soud stanovil rozdílné podíly bývalých manželů na vypořádávaném majetku; odchýlil se tak od rovnosti podílů (§ 149 odst. 1, věta první, obč. zák.). Pro určení jejich výše vzal za podstatnou okolnost, že žalobkyně opakovaně žalovaného bezdůvodně obvinila z přestupku, resp. trestného činu. Proto odvolací soud stanovil podíly účastníků v rozsahu 60% ve prospěch žalovaného a 40% ve prospěch žalobkyně.

Pokud jde o nárok na vydání bezdůvodného obohacení, který uplatnil vzájemným návrhem žalovaný, odvolací soud dospěl k závěru, že soud prvního stupně řízení zatížil procesní vadou, když nerozhodl o zpětvzetí vzájemné žaloby. Nejednalo se však o takovou vadu, která by měla za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, neboť soud prvního stupně shledal nárok žalovaného promlčeným, a proto žalobu na vydání bezdůvodného obohacení zamítl. Odvolací soud proto rozsudek soudu prvního stupně v této části shledal věcně správným a potvrdil jej.

Proti rozhodnutí odvolacího soudu, konkrétně proti výroku I., podává žalobkyně dovolání, jehož přípustnost opírá o § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř. a uplatňuje dovolací důvody uvedené v § 241a odst. 2 písm. a), b) o. s. ř. Přípustnost dovolání spatřuje v posouzení otázky, zda podíl účastníka na společném jmění může být při jeho vypořádání (§ 149 odst. 2 obč. zák.) snížen s odkazem na § 149 odst. 3 obč. zák. proto, že „opakovaně podal na druhého účastníka neprokázané obvinění v přestupkových řízeních a v řízení trestním“. Dále dovolatelka namítá, že nesouhlasí s vypořádáním osobního motorového vozidla Fiat Uno 1.4, SPZ OVU 25-24, které bylo přikázáno do jejího výlučného vlastnictví, ačkoliv toto vozidlo po celou dobu od rozvodu manželství užíval žalovaný a disponoval s jeho klíči, a poté zcela účelově v roce 2008 nahlásil údajné odcizení vozidla. Podle dovolatelky mělo být vozidlo přikázáno do vlastnictví žalovaného a tento měl uhradit na vypořádání polovinu hodnoty vozidla. V další části dovolání polemizuje s potvrzujícími částmi výroku rozsudku odvolacího soudu, zejména s oceněním bytu přikázaného žalovanému, a rozebírá detailně jednotlivé položky návrhu na vypořádání společného jmění manželů, o kterých mělo být rozhodnuto jinak. Dovolatelka navrhuje zrušení napadeného rozhodnutí a vrácení věci odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Proti rozhodnutí odvolacího soudu podává dovolání i žalovaný; přípustnost opírá o § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř. a uplatňuje dovolací důvody uvedené v § 241a odst. 2 písm. a), b) o. s. ř. Uvádí, že napadá rozsudek odvolacího soudu „v plném rozsahu“, nicméně podle obsahu dovolání napadá jen potvrzující výrok pod bodem II., týkající se vzájemné žaloby. Za zásadní považuje otázku, zda v případě, že žalobce vyjádří vůli, aby se v řízení nepokračovalo, soud však řízení nezastaví a ve věci rozhodne, jde o případ, kdy žalobce v řízení o uplatněném nároku řádně nepokračuje (§ 112 obč. zák.) a promlčecí lhůta nadále běží. Nesouhlasí s tím, že žalovaný vzal svou žalobu na vydání bezdůvodného obohacení žalobkyně zpět a v řízení zahájeném dne 9. 5. 2005 tak řádně nepokračoval a jeho nárok se promlčel. Dovolatel vysloveně neprohlásil, že na projednání svého návrhu nemá zájem a že je srozuměn s tím, že o jeho návrhu nebude meritorně rozhodnuto, a soud prvního stupně

ani nerozhodl o zpětvzetí vzájemné žaloby. Dovolatel neměl v úmyslu v řízení zahájeném dne 9. 5. 2005 řádně nepokračovat, a tak nejednal v rozporu s ustanovením § 112 obč. zák. a tudíž k promlčení podle § 107 odst. 1 obč. zák. nedošlo. Vzhledem k tomu pak spočívá rozsudek odvolacího soudu na nesprávném právním posouzení věci a dovolatel navrhuje zrušení napadeného rozhodnutí a vrácení věci odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

N e j v y š š í s o u d zrušil rozhodnutí odvolacího soudu a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Nejvyšší soud po zjištění, že dovolání jsou (částečně) přípustná a že jsou splněny náležitosti dovolání a podmínky dovolacího řízení (zejména § 240 odst. 1, § 241 o. s. ř.), napadené rozhodnutí přezkoumal a zjistil, že dovolání jsou důvodná.

Nejvyšší soud v usnesení ze dne 5. 2. 2001, sp. zn. 22 Cdo 2669/2000, publikovaném pod č. C 12 Souboru civilních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu (dále jen „Soubor“), dovodil, že „dovolací soud není oprávněn přezkoumávat věcnou správnost výroku rozsudku odvolacího soudu, proti němuž není dovolání přípustné, i když z pohledu ustanovení § 242 odst. 2 písm. d) o. s. ř., ve znění před novelou č. 30/2000 Sb., jde o spor, v němž určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky vyplývá z právního předpisu“. K obdobnému právnímu názoru dospěl v rozsudku ze dne 25. 6. 1998, sp. zn. 3 Cdon 117/96, uveřejněném již dříve ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1996, poř. č. 117 (rozhodnutí publikovaná v této sbírce jsou dále označována jen jako „R“), podle kterého „dovolací soud není oprávněn přezkoumávat věcnou správnost výroku rozsudku odvolacího soudu, proti němuž není dovolání přípustné, i když z pohledu ustanovení § 242 odst. 2 písm. d) o. s. ř. jde o spor, v němž určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky vyplývá z právního předpisu. Propojení výroku odvolacího soudu, proti němuž dovolání přípustné je, s výrokem, který není přípustné zkoumat, se při rozhodnutí o dovolání projevuje v tom, že shledá-li soud důvody pro zrušení přezkoumávaného výroku, zruší současně i výrok, jehož sepětí se zkoumaným výrokem vymezuje ustanovení § 242 odst. 2 o. s. ř.“

Pokud tedy odvolací soud změní rozhodnutí soudu prvního stupně o vypořádání SJM jen ohledně některých vypořádávaných položek, může dovolací soud přezkoumat jeho rozsudek jako měnící pouze v rozsahu změny rozsudku prvního stupně; rozhodnutí týkající se položek, které nebyly změnou rozhodnutí soudu prvního stupně v odvolacím řízení dotčeny, lze přezkoumat jen za podmínek uvedených v § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. Propojení zkoumané části výroku rozhodnutí odvolacího soudu s částí výroku, která přezkoumání nepodléhá, se při rozhodnutí o dovolání projevuje v tom, že shledá-li dovolací soud důvody pro zrušení přezkoumávaného výroku, zruší současně i výrok, který pro nepřípustnost dovolání přezkoumávat nelze.

K podání dovolání je subjektivně oprávněn pouze ten účastník, v jehož poměrech rozhodnutím odvolacího soudu nastala újma, odstranitelná tím, že dovolací soud toto rozhodnutí zruší (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 2. 2001, sp. zn. 29 Cdo 2357/2000, Soubor č. C 154). Proto nelze přípustnost dovolání ve smyslu § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř. opřít o takovou změnu napadeného rozhodnutí, která byla pro dovolatele příznivá.

Pro posouzení toho, zda je rozsudek odvolacího soudu rozsudkem měnícím ve smyslu ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř., není rozhodující, jak jej odvolací soud označil, ale jak ve vztahu k rozhodnutí soudu prvního stupně vymezil obsah posuzovaného právního vztahu účastníků, případně zda práva a povinnosti účastníků stanovil oproti rozhodnutí soudu prvního stupně odlišně (R 52/1999).

Napadený rozsudek odvolacího soudu tak, jak ostatně uvedl i sám odvolací soud, je rozhodnutím

měnícím jen pokud jde o automobil Fiat Uno 1.4, SPZ OVU 25-24; pokud jde o ostatní položky, kterých se dovolání žalobkyně týká, je rozsudkem potvrzujícím. V potvrzující části by připadala přípustnost dovolání do úvahy jen podle § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř., tedy v případě, že by dovolací soud dospěl k závěru, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam. Rozhodnutí odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam (odstavec 1 písm. c/) zejména tehdy, řeší-li právní otázku, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo která je soudy rozhodována rozdílně, nebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak; k okolnostem uplatněným dovolacími důvody podle § 241a odst. 2 písm. a) a § 241a odst. 3 se nepřihlíží.

Dovolatelka sice výslovně neuvedla, v čem spatřuje po právní stránce zásadní význam napadeného rozhodnutí, z obsahu dovolání se však podává, že jde o otázku, zda podíl účastníka na společném jmění může být při jeho vypořádání (§ 149 odst. 2 obč. zák.) snížen s odkazem na § 149 odst. 3 obč. zák. proto, že „opakovaně podal na druhého účastníka neprokázané obvinění v přestupkových řízeních a v řízení trestním“. Tuto otázku hodlá dovolací soud posoudit jinak, než odvolací soud. Také ocenění bytu, přikázaného žalovanému (položka č. 6) provedly soudy v rozporu s ustálenou judikaturou.

Zanikne-li společné jmění manželů, provede se vypořádání, při němž se vychází z toho, že podíly obou manželů na majetku patřícím do jejich společného jmění jsou stejné. Každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Stejně tak se vychází z toho, že závazky obou manželů vzniklé za trvání manželství jsou povinni manželé splnit rovným dílem (§ 149 odst. 2 obč. zák.). Při vypořádání se přihlédne především k potřebám nezletilých dětí, k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, a k tomu, jak se zasloužil o nabytí a udržení společného jmění. Při určení míry přičinění je třeba vzít též zřetel k péči o děti a k obstarávání společné domácnosti (§ 149 odst. 3 obč. zák.).

Ustanovení § 149 odst. 3 obč. zák. ukládá soudu, aby při zvažování o případné nerovnosti podílů na vypořádávaném majetku přihlédl především ke skutečnostem, které měly vliv na hospodaření rodiny (zásluha na nabytí a udržení společného jmění), a k péči o rodinu, která může vyvážit větší zásluhy o nabytí a udržení společného majetku (otázkou, zda lze měnit výši podílů s přihlédnutím k vyšší míře zásluh o nabytí a udržení majetku se dovolací soud, vázán obsahem podaného dovolání, nemohl zabývat). Skutečnosti vedoucí k rozpadu manželství nejsou pro stanovení výše vypořádacího podílu významné, pokud neměly přímý dopad na hospodaření se společným majetkem nebo na péči o rodinu (viz přiměřeně závěry rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 19. 3. 2007, sp. zn. 22 Cdo 2921/2005 a rozsudku ze dne 23. 5. 2007, sp. zn. 22 Cdo 1112/2006, Soubor č. C 5060).

V dané věci byla příčina rozvratu manželství shledána mimo jiné v „neprokázaných obviněních, která vznesla žalobkyně proti žalovanému v přestupkových řízeních i v trestním řízení“ (str. 5 rozsudku soudu prvního stupně dole). Taková skutečnost nemůže mít bez dalšího vliv na snížení výše vypořádacího podílu žalobkyně, a to nejen proto, že soud neučinil zjištění, že by měla bezprostřední vliv na hospodaření se společným majetkem, resp. na péči o rodinu, ale i proto, že – jak dovolatelka správně uvádí – to, že její tvrzení nebyla prokázána, ještě neznamená, že ve skutečnosti nebyla pravdivá (viz např. stav důkazní nouze, zásadu „*in dubio pro reo*“). Pokud odvolací soud uvažoval jinak, spočívá v této části jeho rozhodnutí na nesprávném právním posouzení věci ve smyslu § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř.

Pro oceňování vypořádávaného bezpodílového spoluvlastnictví manželů obecně platí zásada vyjádřená již ve stanovisku občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČSR k výkladu ustanovení občanského zákoníku o bezpodílovém spoluvlastnictví manželů, R 42/1972, a později stvrzovaná judikaturou Nejvyššího soudu (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze 7. 12. 1999, sp. zn. 2 Cdon

2060/97, uveřejněný R 11/2001, či rozsudek Nejvyššího soudu ze 17. 5. 2001, sp. zn. 22 Cdo 629/2000, publikovaný v Souboru pod č. C 496), že při oceňování věcí, které náležejí do vypořádávaného bezpodílového spoluvlastnictví, se vychází ze stavu věci ke dni zániku bezpodílového spoluvlastnictví, ale z její ceny v době, kdy se provádí vypořádání. Stejné pravidlo platí i pro vypořádání SJM.

V dané věci soud prvního stupně, ač rozhodoval 30. 3. 2009, vyšel z ocenění bytu ke dni 14. 1. 2004, tedy k zániku SJM, a ocenil jej částkou 315 000 Kč; odvolací soud toto ocenění bez dalšího převzal. Určení doby, ke které se ocenění provádí, je otázkou právní, a tak rozhodnutí odvolacího soudu i v této části spočívá na nesprávném právním posouzení věci.

Pokud jde o dovolání proti ostatním potvrzujícím částem výroku rozsudku odvolacího soudu, dovolatelka neuvádí nic, co by z rozhodnutí odvolacího soudu, pokud jde o potvrzující části výroku, činilo rozhodnutí, které má po právní stránce zásadní význam; proto se touto částí dovolání nemohl dovolací soud zabývat.

V části, ve které dovolatelka napadá výrok rozsudku odvolacího soudu, pokud jí byl přikázán do výlučného vlastnictví automobil Fiat Uno 1.4, SPZ OVU 25-24 je dovolání přípustné podle § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř. a je i důvodné.

Podmínkou vypořádání věcí v řízení je to, že v době rozhodnutí soudu existují a že v době zániku společného jmění tvořily jeho součást. Jen jestliže jeden z bývalých manželů nakládal s věcí v rozporu se zákonem, nelze k jeho protiprávnímu úkonu (je-li absolutně neplatný nebo byla-li řádně vznesena námitka relativní neplatnosti) přihlížet a věc je třeba zahrnout do vypořádání a přikázat mu ji (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 1. 2001, sp. zn. 22 Cdo 2433/99, Soubor č. C 45, R 42/1972). Jestliže však věc ke dni vypořádání neexistuje a jeden z účastníků zavinil, byť i z nedbalosti, její zánik, nelze ji již do vypořádání zahrnout, je však třeba přihlédnout k této skutečnosti při stanovení výše podílu, neboť jde o pochybení při hospodaření se společným majetkem, snižující zásluhy na jeho udržení (§ 149 odst. 3 obč. zák.).

V dané věci bylo zjištěno jen to, že automobil v době zániku SJM existoval a žádný z účastníků jej v době vypořádání neměl v držbě. Soudy ani neučinily zjištění, že by žalobkyně zavinila jeho ztrátu (odvolací soud vyšel z toho, že vůz ještě v roce 2006 užívala žalobkyně, k jeho odcizení však mělo dojít až v roce 2008). Za tohoto skutkového stavu nebyly splněny podmínky pro to, aby automobil byl přikázán do výlučného vlastnictví žalobkyně, která by tak sama nesla majetkové důsledky jeho ztráty. I v této části je tak dán dovolací důvod nesprávného právního posouzení věci.

Také dovolání žalovaného je přípustné podle § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. a je i důvodné. Dovolací soud hodlá vyřešit jinak než odvolací soud otázku, zda v případě, že žalobce vyjádří vůli, aby se v řízení nepokračovalo, soud však řízení nezastaví a ve věci rozhodne, jde o případ, kdy žalobce v řízení o uplatněném nároku řádně nepokračuje (§ 112 obč. zák).

Uplatní-li věřitel v promlčecí době právo u soudu nebo u jiného příslušného orgánu a v zahájeném řízení řádně pokračuje, promlčecí doba od tohoto uplatnění po dobu řízení neběží (§ 112 obč. zák., věta první). V zahájeném řízení řádně pokračuje i ten účastník soudního řízení, který součinnost se soudem v řízení sám nevyvíjí, svými úkony však nebrání průběhu řízení a jeho skončení rozhodnutím soudu ve věci (srov. zejména rozsudek Nejvyššího soudu SR ze dne 25. 1. 1976, sp. zn. 4 Cz 8/76, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod R 32/1978, jehož závěry jsou použitelné i v současné době, dále usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2010, sp. zn. 20 Cdo 3234/2008, publikované v ASPI). „Řádně naopak nepokračuje ten účastník řízení, který se souhlasem soudu vezme žalobu zpět (soud v takovém případě řízení za splnění podmínek § 96 o. s. ř. zastaví), právě tak jako ten, který nepodá návrh na pokračování přerušeného řízení (§ 111 odst. 3 o. s. ř.)“. K tomu

viz Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kolektiv Občanský zákoník. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2009, 2. vydání, díl I., s. 622 a násl. V dané věci však soud na základě projevu účastníka řízení, který bylo (podle obsahu protokolu) možno vyložit jako návrh na zpětvzetí žaloby, nezastavil, pokračoval v něm a o věci meritorně rozhodl. Žalovaný, který pak při následujícím jednání uvedl, že na projednání vzájemné žaloby trvá, tedy nebránil průběhu řízení a jeho skončení rozhodnutím soudu ve věci a nelze dovodit, že by v řízení řádně nepokračoval. Jestliže odvolací soud přesto považoval jeho nárok za promlčený proto, že v řízení řádně nepokračoval, spočívá jeho rozhodnutí na nesprávném právním posouzení věci ve smyslu § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř.

Z uvedeného je zřejmé, že dovolání jsou důvodná. Proto nezbylo, než rozhodnutí odvolacího soudu s výjimkou části uvedené ve výroku zrušit a věc vrátit tomuto soudu v rozsahu zrušení k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2, 3 o. s. ř.).